

## מי זאת לואיז מישל

ראובן מירן: אני לא הכרתי את אנרי קורדיאל, נהר ספרים 2016, 133 עמ'

רכבת תחתית בפריז, הוא מחכה בתחנה בשם לואיז מישל. החבר שאיתו קבע לא מגיע. הוא ממשיך לחכות. שם התחנה מעניין אותו, "לואיז מישל", הוא חושב, "חייבת להיות אשה מעניינת", אחרי הכל, הוא מחכה בתחנת רכבת הקרויה על שמה - אבל מי זאת לואיז מישל? הוא מוציא את הטלפון הנייד שלו ומקליד את השם, תוך כמה רגעים ידע, מי היא האשה המסתורית. קריאה מרפרפת בוויקיפדיה מגלה כי מדובר בפעילה אנרכיסטית; דעתו נחה עליו, אם כי עדיין משהו באשה הזו ממשיך לסקרן אותו. הודעת וואטסאפ מהחבר המאחר מסיטה



את מחשבותיו. ועוד הודעה מחבר אחר. ועוד אחת. הרכבת הגיעה, הוא עולה. מתיישב בכיסא הפנוי ליד החלון. מחזיר תשובה בוואטסאפ לחבר המאחר. ועוד אחת לחבר אחר. ועוד אחת. את לואיז מישל, הוא כבר לא יזכור.

ראובן מירן, לעומת זאת, זוכר את לואיז מישל, הוא זוכר אותה אולי כי לא חיפש אותה בטלפון הנייד בערב אחד בתחנת רכבת בפריז. הוא זוכר אותה גם שנים אחרי שעלה בתחנה הקרויה על שמה. הוא זוכר אותה, כי הוא באמת, באמת, חיפש אותה.

ראובן מירן הוא בעליה של הוצאת הספרים "נהר ספרים", עיתונאי, מתרגם, עורך וסופר. ספרו הראשון **מרק צבים לארוחת בוקר** (בהוצאת כתר) זכה בפרס אקו"ם לספר המקור הטוב ביותר לשנת 1995, ומאז כתב מירן עוד שבעה ספרים. **אני לא הכרתי את אנרי קורדיאל** הוא ספרו האחרון, והוא מקבץ עשר מסות קצרצרות המגוללות, כל אחת, את סיפור חייהן של דמויות שונות שמירן קושר את גורלו בגורלם. "הדמויות האלה שהיו לחלק מהווייטי, לכולן מכנה משותף אחד - הליכה עד קצה המחשבה והאמונה" כותב מירן בתחילת הספר.

ואכן נראה כי כל דמות שכותב מירן: לואיז מישל, אנרי קורדיאל, בנוז'מ' פרה, ז'ורז' ברסאנס,

## חידת החיים לעולם לא תיפתר

צבי לוז: פרשות פתוחות, מסות, הוצאת ספרא 2016, 294 עמ'

כותרת הרשימה מביאה את המילים המסיימות את שירו הידוע של טשרניחובסקי, 'נוקטורנו', והן שעלו בדעתי כשחיפשתי כותרת מתאימה לסקירה זאת. אכן, חידת החיים והאדם, ההיסטוריה והיצירה, החברה והפרט, היא הבולטת במגוון הנושאים הרבים שבספר, ולא אחת מציין הכותב את היעדר התשובה הברורה, ואת העיון עצמו כדרך שאין לה יעד סופי.

לפנינו מסות וכתובות בסגנון צלול ופתוח, וניכר שהתקשורת עם הקורא חשובה מאוד לכותב. הוא כותב בסגנון שהוא היפוכו של הז'ורנו האקדמי, שאותו הוא תוקף באחד מפרקי הספר, כדרך כתיבה חוסמת ומוגבלת. לוז בחר לכתוב בסוגה הקרויה מסה (במלרע!), שהיא צורת כתיבה שיש בה חופש רוחני ויופי סגנוני, ולכן כלולה בעולם הספרות.

אלה מסות של מורה מובהק שבצד ליבון הסוגיות השונות, חשוב לו גם להבהיר ולהרחיב את דעתם של קוראיו, ולהעשיר אותם בידע ובהבנה. אבל אין אלה מסות דידקטיות, אלא גילומים חופשיים של תהיות אישיות על האדם ועולמו.

נושאי המסות מגוונים, אך בולטים שני תחומים עיקריים: הראשון הוא הפן האידיאולוגי-ערכי שכולל דיונים על ההיסטוריה, על דרכה של היהדות, על משברי תקופתנו ועוד נושאים הנכללים בסוגיות הערכיות. התחום השני הוא עולם הספרות ובמיוחד השירה, ובו אתמקד.

בדיוניו האסתטיים של לוז בולטים כמה קווים אופייניים: ראשית, בולטת ההסתמכות המודעת על קודמיו הגדולים ובראש ובראשונה אריסטו. היכרותו של הפרופסור עם תיאוריות וזרמים מהדהדת ברקע, אך ללא עומס אינטלקטואלי, והמוסיקה המתנגנת במסות היא של רעיונות, חוויות והתרשמיות.

שנית, בולט כיוון מנוגד לרוח הפוסטמודרניסטית. גישתו של לוז חותרת אל המהות והעומק ומניחה הירארכיה של תופעות אמנותיות, בשונה מהערבוב, ההשטחה וביטול התחומים שיש לעתים במופעים של הפוסטמודרניזם. גישתו של לוז מסתמכת על הקלאסיות במובנה הרחב וכן על המודרנה, וכלי ההערכה שלו עוצבו על ידי יצירות המופת הגדולות, קלאסיות ומודרניות, וכן על ידי ההוגים הקלאסיים הגדולים בתחומי הפילוסופיה, ההיסטוריה והפסיכולוגיה. משנתו של לוז, למשל, היא אבן יסוד בעולמו האסתטי.

נראה לי גם, וזה האפיון הנוסף, שבעקבות המורה הגדול קורצווייל, סיגל לעצמו לוז יחס חופשי ליצירות ספרות, המשוחרר ממוסכמות ומדעת הקהל והמבקרים. אין אצלו "פרות קדושות" כולל וזכי פרס ישראל כמו ס' יזהר. לוז מוקיר את תרומתו של יזהר לשפה העברית, אך רואה בימי

פרסי ביש שלי, פול גוגן, ז'אק ברל, ג'ק קופ, יאן ראבי, נלסון מנדלה, חיים הנגבי; כל דמות נכתבת דרך הליכה עד קצה המחשבה והאמונה של הדמויות ושל מירן עצמו. בכל אחת מן הדמויות הוא מוצא קסם מכשף, כזה הקושר אותן אליו בתנועה רגשית ומחשבתית שמשנה את מי שהיה בעולם עוד לפני שהכיר אותן. "כגחליליות המאירות את חשכת הלילה בקיץ, כך הבליוח מדי פעם בחיי דמויות שהמפגש עמן שפך אור על חשכת הימים" כותב מירן.

פעם כתב נואל אנן על ישעיהו ברלין, כי "להכיר אדם גדול משמעו לשנות את הערכתך ביחס לשאלה מה בן-אנוש יכול לעשות או להיות". נדמה שהמסות הקצרצרות בספרו של מירן מזמינות הצצה למפגשים מהסוג הזה בדיוק; מפגשים מעוררי מחשבה.

הקריאה בספר סבה סביב איכות אוטוביוגרפית של מירן ושל הדמויות אותן הוא פוגש; המפגש הזה בין ההיסטוריה האישית של מירן להיסטוריה האישית של הדמויות, מפיק חווית קריאה שמזכירה הצצה ביומן מסע אישי, שכמו נקלע לידיו של הקורא במקרה. תחושת מציצנות ורצון לדעת עוד, מלווה את הקריאה.

כל מסה בספר מוקדשת לדמות אחרת ולמפגש איתה; מירן מטעין את הדמות בהתרגשות המפגש שלו, אך לא נותן להתלהבותו להאפיל עליה. הוא מצליח לתמרן בין התרגשות לבין הרצון לתאר את הדמות קרוב ככל האפשר למי שהיתה. כל מסה בספר מעניקה איכות קריאה שונה, והמכנה המשותף לכולן נעוץ בהתרגשות המפגש של מירן עם הדמות, ובסקרנות שהוא מגלה כלפי כל אחת מהן. יש מפגשים טובים יותר ומפגשים טובים פחות, אבל אין מפגש מאכזב.

התחבולה הספרותית של המסות נעוצה בשאלת שאלות ובתוואי המסע שגילוי התשובות עליהן משרטט. התחבולה הפשוטה הזאת מצליחה להפיק משחק נוסטלגי עדין, שלא מתפתה לקלישאות מתרפקות, אלא מייצר מסגרת מורכבת של תהיה על אודות עידן שבו תשובות מהירות נשלפות מטלפונים ניידים. השאלה מי זו לואיז מישל לא נפתרה בקריאה מרפרפת בערך בוויקיפדיה, אלא פותחת סיפור; תנועה מחשבתית ורגשית שאפשר שהולכת ונשכחת בתקופתנו, משום שהתרגלנו זה מכבר למצוא יותר מלחפש. לענות יותר מלשאול. השאלות במסות טומנות בחובן את האפשרות הבלתי מתקבלת על הדעת, לא לדעת את התשובה. הרגע הזה מעמיד את הקורא המודרני במבוכה: הוא הרי מקבל עשרות תשובות ביום לאלף שאלות ששאל, אבל מה מהן הוא זוכר? ולמה לעזאזל צריך לדעת הכל ומה?

**אני לא הכרתי את אנרי קורדיאל**, אסופה קצרה, של מסות קטנות, עם שאלות קטנות, שלגוגל אין - עדיין - תשובה עליהן.

### עינת ורצקי

## צביה ליטבסקי

### הוריקן

צקלג כישלון ספרותי. (לעניות דעתי בצדק!) אין זה מקרה שלוש חקר והעמיד בקדמת הבמה סופרים ומשוררים כמו גנסין, חלפי ורימון שנרחקו הצידה בזמנם ועמדו בצל סופרים ומשוררים שנתפסו כמרכזיים וחשובים.

פרק מעניין בספר עוסק בשירה ובפילוסופיה. לוז דוגל בהבחנות ברורות, אך גורס שעשויים להיות קשרי עומק בין תופעות מנוגדות. בשיר בעל ערך יש תמיד "פילוסופיה" במובן הפתוח והגמיש של המושג: איזו הכרה על אודות האדם, החיים, התקופה. משהו שחורג מתחומי החוויה האישית ויכול להתחבר לחוויית הרבים כ"התחורות" רבת ערך וכגילוי רוחני מפרה. אך גם הפילוסופיה העיונית במיטבה היא שירה, ואפילו בכיקורת הטובה והראויה יש יסודות של אמנות. וכך כותב לוז: "שירה בלי ייחוד פילוסופי נותרת רדודה, ופילוסופיה בלי נצנוצי שירה אינה מעניינת" (עמ' 91).

תפיסתו האסתטית של לוז חותרת אל העומק, הגבהים והמסתורין האנושי. הוא בז לבנאליה, ומתנגד לכתיבה על המובן מאליו. להכרתו, סתם סיפור, ואפילו כזה העשוי היטב, אינו בעל חשיבות, אם אין בו אותו גובה סמלני המתרומם מעל הארעיות. שיר שעוסק בחוויה פעוטה שאינה מתרוממת לגבהים, אינו בעל ערך. השיר הגדול אומר "משחר" בעל ערך על האדם והחיים, אמנם אמירה שאינה מושגית, אלא אינטואיטיבית ומטאפורלית כדרכה המהותית של השירה. כמו כן מקדיש לוז דיון מיוחד לעומק הנוצר בשירה העברית הכתובה בשפה רבת רבדים הנוטעה בעבר, אם כי הוא מציין גם מגמה הפוכה ומכוונת של התרחקות מרבדים אלה.

בעקבות יונג ותורת הארכיטיפים שלו שאומצה בידי הוגים מודרניים, מאמין לוז שהמשורר הגדול מתחבר לארכיטיפים הקולקטיביים המייצגים את "התהום", את החידתיות, ותת המודע המאכלס את החוויה האנושית מעבר לפרט. מה שביאליק ביטא יפה כל כך במסתו "גילוי וכיסוי בלשון", שבה היופי השירי מופיע כהבהוב של "התהום". תכונה אחרת של היצירה הגדולה בפרוזה ובשירה היא "יסוד מכונן" ומה שישעיהו ברלין כינה בשם "קיפוריות". ברלין הבחין בין סופר "שועל" הכותב על נושאים רבים ואין בכתיבתו קו ברור

(עולה בדעתי הסופר הבריטי איאן מקיאן שכותב ספרים יפים ואפילו עמוקים, שאינם אומרים הרבה). וכך כותב לוז: "שירה אותנטית דומה למערכת השמש עם מרכז המושך ומחזיק מערכות של פלנטות ולווייני משנה, התלויות בו ומושפעות מאורו. הקרנתו גורלית לחיים הפואטיים, גם כמקור ההבעה וגם כתכליתה, כי לא רק נקודת ההתלקחות הראשונית מוכתבת מגורם מכונן [...] אלא גם אמצעי העיצוב, הישירים והעקיפים [...] כוחן נובע מ"החוקיות הפנימית"



### מלכות

ואור הפנסים פתח בעורי  
סדקים ארכים,  
והמכונניות חתמו בי סימני צמיגיין  
וטפרי הקולות נאחזו  
ברגלי לטפס  
ובעיני האש של שור קדום  
טלטלתי עצמי לסלקם פענן יכחושים  
ואת פנימי המלכהתי.

ועד אפסי שוליו דלקו אורות העיר  
והמכונניות החליקו  
על שחור אספלט מבהיק  
וקולות בתי הקפה  
הנביטו זרעים.

### נטיפים

ומה חשבת לך? ידעתי אותך  
עוד מלפני הולדתך - סח לי כוכב  
בלגלוג סלחני וקרץ לי.  
האמנם מצאתי לי אם?  
ונטיפי הדמעות  
במערת נפשי הקדומה  
חדלו לרגע מהתבוננותם הפנימית  
עתיקת הימין  
והחליפו מבט משתאה, מתנצנץ  
בנתיבות הבכי הקטנים  
שעל הקיר.

בכל לבו ברעיון השיתופיות כגורם המיטיב את האדם ועשוי להכחיד את הרוע האנושי. הוויכוחים בין נציגי שני הדורות כתובים בסגנון ובניגון של מסות ויש בהם יסוד נוגע ללב ומרגש. הספר עשיר בנושאים, שאך קומץ מהם הזכרתי. הדיונים עמוקים ומאלפים ותרומתם גדולה. אני רוצה גם לציין את הגופנים הגדולים והנוחים לעין, ואת החלוקה לפרקים קטנים עם כותרות מושכות, מה שמוסיף לאופי הידידותי של הספר. מומלץ ביותר!

רבקה שאול בן צבי

הפועלת שם [...] (עמ' 93). הספר מכנס עשרות מסות, שחלקן הגדול חדשות ולא התפרסמו מעולם, ואחרות שנכללו בקבצים שונים ואף במחקרים ספרותיים, אך נכתבו ונערכו מחדש, ונוסף להן פן שלא היה קודם. התחושה בקריאה, גם לגבי מי שנחשף לספריו הרבים של לוז, היא של חידוש ורענון, ובעיקר של הרחבת הדעת. אני רוצה לציין במיוחד מסות משפחתיות המתארות את חילוקי הדעות בין צבי לוז לאביו קדיש לוז, שהיה ממייסדי דגניה והאמין